

ISTORIE

MĂRTURII DESPRE OAMENII ȘI MENTALITATEA UNEI EPOCI. PAHARNICUL CONSTANDIN SION ȘI CONTEMPORANII SĂI*

Menit să zugrăvească o întregă epocă condeiful paharnicului Constantin Sion a fost prin excelență cel care lăsa mărturie despre o lume decadentă. Poate că nimeni n-ar fi putut reda mai fidel, mai cu viață, atmosfera unei epoci care deși se încadrează cronologic primei jumătăți a veacului al XIX-lea este tributară vremurilor când au guvernat principii fanarioți, când s-a conturat o mentalitate ce persista din plin în vremea modernă.

Personalitatea lui Constantin Sion este cunoscută drept una controversată care a stârnit opinii divergente, iscate datorită scrierii sale despre boierii moldoveni, lucrare știută sub numele impropriu *Arhondologia Moldovei*. În anul editării acesteia, 1892¹, Sion avea să fie catalogat de Ioan Tanoviceanu ca având “o memorie rară, o vastă cunoștință de oameni și o minte fericită”, calități care dădeau prilejul aprecierii acestuia, căci “cu greu s-ar fi putut găsi o persoană mai competentă decât dânsul ca să ne zugrăvească pe boierii timpului său”. Același autor avea să spună despre Constantin Sion că este “întotdeauna clar și energic, [...] un maestru în ironie și [...], afară de când e pornit de pasiune judecata sa e dreaptă și sănătoasă”². Însă datorită criticilor literari din secolul XX paharnicul capătă în ochii opiniei publice o imagine negativă. Avea să fie cunoscut ca “un scriitor cu nădufuri, care-și varsă focul, neconținând cu incriminările împotriva tuturor” și care “se număra printre răzleții fără conștiință de clasă, ahotnici să se strecoare în rândurile protipendadei”³. Astfel avea să spună Șerban Cioculescu și pe aceeași linie avea să meargă Mircea Angheliescu, care îl înzestra pe paharnicul nostru cu un “spirit amarnic și îngust, fără mare cultură și fără veleități literare, dar mișcat de dintele unor nemăsurate ambiții sociale”⁴. La baza incriminărilor sale ar sta complexul frustrației⁵, el ar fi “un nemulțumit, și din perspectiva insatisfacției sale arțăgoase el cenzurează moravurile, defectele și mai cu seamă originea umilă a celor mai mulți dintre norocoșii care i-o luaseră înainte”⁶.

Geneza *Arhondologiei* n-ar fi decât o “îndelungată incriminare, pe toate tonurile văicăreliei, împotriva beneficiarilor mediocri, de tipul său, și mai ales împotriva mai norocoșilor abili, care au reușit în dificila gimnastică a saltului pe treapta cea mai de

---

* Paharnicul Costandin Sion a trăit între anii 1795-1862. Deși numele său este cunoscut în literatură sub forma Costandin, noi vom folosi în text forma oficială Constantin, așa cum de fapt se și folosea în documentele oficiale ale epocii consultate de noi.

¹ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane*, ediție îngrijită de Gh. Ghibănescu, Iași, 1892.

² Ioan Tanoviceanu apud Ștefan S. Gorovei, *Postfață la: Paharnicul Costandin Sion, Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, ediție îngrijită de Mircea Angheliescu, Rodica Rotaru și Ștefan S. Gorovei, Editura Minerva, București, 1973, p. 348 (În continuare *Arhondologia Moldovei*, 1973).

³ Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 154-155.

⁴ Mircea Angheliescu, în *Prefață la: Arhondologia Moldovei*, 1973, p. V.

⁵ Mircea Angheliescu, op. cit., p. VI.

⁶ *Ibidem*, p. V.

sus”, deoarece autorul ar fi fost atins de “*patima xenofobă, ca să insinueze sau să afirme răspicat alogenia noilor evgheniți*”⁷. Dacă era sau nu Sion un xenofob nu putem decât să ne aruncăm privirea peste scrierea sa ca să vedem cum îi lăuda pe acei străini care în ochii săi erau într-adevăr merituoși⁸, deși sunt puțini, și nu vedem de ce ar fi “*un om rău de gură, cu un iz de mahalagism, de țafă masculină*”⁹, cum afirma același Șerban Cioculescu, când de fapt *Arhondologia* este “*mărturia stării de spirit, a unei mentalități, a unui caracter*”¹⁰; această scriere redă atmosfera “*dintr-o anumită pătură socială în cele trei decenii care au premers Unirea*”¹¹ așa cum avea să arate profesorul Ștefan S. Gorovei. Merită îndreptățită afirmația aceluiași istoric, că memoriile lui Constantin Sion, căci de fapt așa pot fi catalogate, au accente de “*pétite histoire uneori, de scandal alteori, dar aproape întotdeauna cu un iz de cronică mondenă!*”¹².

Diversitatea opiniilor asupra acestui personaj nu poate proveni decât din faptul născocirii de către frații Antohie, Costache și Constantin Sion¹³ al unui celebru *Izvod al lui Clănău*, care să le justifice ascendența străveche. Acesta, potrivit falsificatorilor, era de fapt vechea *Cronică a lui Huru* care le așeza strămoșii printre boierii lui Ștefan cel Mare, când un anume Demir, fiul hanului din Crimeea, ar fi venit în Moldova unde s-ar fi creștinat sub numele de Dragoș. Faptele de arme ale acestuia l-au îndreptățit să poarte numele de Războian. Însă cum ascendența nu este întru totul născocită Sion amestecă fapte reale cu altele legendare. Un personaj numit Războian desigur că a existat, însă în prima parte a secolului al XVII-lea; era fiul lui Ionașcu Coșescu, trăitor pe la 1600¹⁴, care, dacă aplicăm principiul generațiilor genealogice¹⁵, trebuie să fi fost nepotul lui Sion de la 1558. Fiul lui Războian s-a numit tot Sion, atestat la 1681¹⁶, și care poate fi considerat strămoșul familiei Sion. Paharnicul Constantin Sion ar fi cincea generație dacă-l socotim pe Sion Coșescu drept fondator. Documentele din secolul al XVI-lea, precum hrisovul lui Petru Rareș din 4 martie 1531¹⁷, prin care se întărea lui Dragotă păhărnicele satul Coșești de pe Racova, sat primit de tatăl acestuia, Cârstea păhărnicele, de la Ștefan cel Mare, și actul din 14 aprilie 1558¹⁸, când Alexandru Lăpușeanu întărea fiilor lui Dragotă, Sion și Simion, același sat sunt martore asupra vechimii neamului Sioneștilor. De altfel examinarea celor trei documente din secolul al XVI-lea (1531, 1546, 1558) “*nu a adus nici un indiciu care*

⁷ Șerban Cioculescu, *op. cit.*

⁸ Mircea Angheliescu, *op. cit.*

⁹ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 162.

¹⁰ Ștefan S. Gorovei, în *Postfață la: Arhondologia Moldovei*, 1973, p. 348.

¹¹ *Ibidem*, p. 349. *Arhondologia* este scrisă între anii 1840-1857.

¹² *Ibidem*. O părere pozitivă despre Constantin Sion avea și Gh. Ungureanu, care îl aprecia pe “paharnicul arhondolog” drept cel ce “descrie clasa boierească așa cum a văzut-o”, iar “datele contemporane formează valoarea acestei lucrări”. Vezi Gh. Ungureanu, *Familia Sion. Studiu și documente*, Iași, 1936, p. 70.

¹³ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 167-168. *Izvodul lui Clănău* a apărut în 1857.

¹⁴ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 333. Ionașcu Sion cumpără părți din Ivănești, pe Racova, între anii 1622-1630.

¹⁵ *Ibidem*, p. 336.

¹⁶ *Ibidem*, p. 334.

¹⁷ *Documente privind istoria României, Veac XVI*, vol. I, Editura Academiei, București, 1953, doc. 293, p. 325-326. Falsificatorii trebuie să fi știut de existența acestui act, întrucât falsul din 1669 amintește despre “strănepoții paharnicului Cârstea”, unde se pomenesc dresesele de la Petru Rareș. Satul Coșești ar fi fost împărțit în vremea lui Ștefan cel Mare între Demir-Dragoș și Cârstea păhărnicele. Însă Cârstea trebuie să fi fost un strămoș uitat de vreme ce n-a fost invocat ca ascendent în boierimea lui Ștefan cel Mare, căci “orgoliul fraților Sion ar fi fost, poate, satisfăcut” (Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 336).

¹⁸ *Documente privind istoria României, Veac XVI*, vol. II, Editura Academiei, București, 1951, doc. 104, p. 113-114.

să pledeze pentru falsitate”¹⁹, astfel că îndoielile asupra genealogiei acestui neam nu-și mai au locul²⁰.

Născut pe la 1795²¹ paharnicul Constantin Sion aparține unei vremi pline de evenimente, unei lumi în plină schimbare: de la fanarioți la unioniști; aceștia din urmă nu au fost în asentimentul său, cum nu au fost nici ceilalți. Trecând la cele veșnice pe 15 februarie 1862²², la Iași, Constantin Sion a fost înmormântat la biserica de la Fundul Racovei, din ținutul Vasluiului, în vecinătatea așezării sale de baștină, Coșești.

Prestigiul său de falsificator cât și de bârfitor i-a determinat pe unii dintre cei care i-au cercetat scrierea să aibă îndoieli, după cum am văzut, asupra veridicității afirmațiilor sale. Desigur, felul pitoresc de a spune lucrurilor pe nume induce în eroare cititorul care caută informații veridice. Afirmațiile tranșante le întâlnim peste tot în scrierea paharnicului (uneori chiar prea tranșante!), și nu credem să fie o mai bună înțelegere a scrierii acestuia decât pornind de la ilustrarea cu exemple concrete, dintre cele mai directe, pentru a ne introduce în atmosfera epocii.

În timpul domniei lui Grigore vodă Ghica, avea să spună paharnicul despre vecinii săi, frații Neculai și Iorgu Suțu că “*ocârmuiesc și domnia, și țara, făcând ce vor. Aceștia sunt totul, și boierii moldoveni tocmai după cum e gherbul țarei, cap de bou sunt toți [...] și-i țin legați grecii la paie*”²³. Cei doi frați erau acuzați că “*moșia Pungeștii au lățit-o peste îndoit, decât au fost, prin feluri de chipuri, de pe la răzeșii megieși și toate apucăturile le-au întărit Mihai vodă [Sturdza] cu hrisoave*”²⁴. Cu atât mai puțin avea să fie Luțica, fata hatmanului Constantin Bogdan, în grațiile lui Sion, când ea “*foarte ră de muscă fiind*

Au purces, au trierat toată Europa, au cercat toți berbanții și s-au găsit pe plac, tocmai în Ispania, un târtan, jidov spaniol, și l-au luat bărbat, cu carele pe la 1844 venind aice și numindu-l marchiz de Bedmar și-au vândut toate moșiile și țiganii, [și] s-au dus înapoi la praznicu dracului”²⁵.

Cât privește familia Mavrodin, nici vlăstarele acesteia nu sunt decât “*greci fanarioți din cei mai spurcați și fără caracter*”²⁶. Mihail vodă Sturdza “*au pripășit o puturoasă scârnavie [grecească]*”²⁷, pe un mucos plăcintariu, hatmanul Ioan Mavrodin, l-au așezat în postelnicie lucrătoriu în limba turcească”, însă mai spune Sion că “*această*

¹⁹ Ștefan S. Gorovei, *Addenda et corrigenda*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași*, XVIII (1981), p. 688. *Ibidem*, XV (1978), p. 532, unde sunt arătate documente precum cel din 29 aprilie 1632, când nepoatele lui Sion vând “unchiului nostru Ionașcu Coșescul” a șasea parte din Coșești. De asemenea un document din 29 iunie 1635 probează existența Armancăi “nepoata lui Sion Coșescul”, care vinde o șesime din Coșești lui Ionașcu Coșescu.

²⁰ Asupra originii Sioneștilor vezi și C. Cihodaru, *Uricul moldovenesc din 27 mai 1443 și originea Sioneștilor*, în *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, XXXI (1985), p. 27-47. Autorul arată că Ionașcu Coșescu (~ 1550 – 1625), pârcălab, strămoșul paharnicului Constantin Sion, s-a căsătorit cu Dumitra, descendentă din Ion Teleagă trăitor la 1491. C. Cihodaru enumeră calitățile fraților Sionești, care “au crezut întotdeauna că lucrează spre binele și propășirea patriei”, dar și defectele acestora: “ei sperau să ocupe posturi înalte în ierarhia administrativă a țării. Ei erau geloși pe toți cei care le-o luau înainte” (C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 32).

²¹ Gh. Ghibănescu, în *Prefață la: Costandin Sion, Arhondologia Moldovei*, Iași, 1892, p. XV.

²² Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 164.

²³ *Arhondologia Moldovei*, 1973, p. 241.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 197-198.

²⁶ *Ibidem*, p. 173.

²⁷ Termenul “grecească” este suprimat în ediția din 1973, el regăsindu-se numai în cea din 1892.

putoare și scârnăvie grecească au avut patru talhari de ficiori"²⁸. Nu numai atât, se caină paharnicul, ci "*mai are răul acesta și alți trei frați*", care "*toți sunt nechiurzi, șui, tehui, și stricați*", ceea ce nu-i dă acestuia decât prilej de tânguire: "*Vai de biata țară, câți iezi sălbateci să puiezesc din patru țapi răi, și toți au s-o prăde*"²⁹. Spre a exemplifica, Sion are în vedere pe unul dintre acei "*talhari de ficiori*" ai lui Ioan Mavrodin, pe Costache, care fiind înaintat în funcția de judecător al ținutului Vasluiului nu și-a găsit altă întrebuintare a funcției sale decât "*prădând pe cei ce ave judecăți [de] au strâns hoțul bani ș-au cumpărat partea de moșie a spătariului Ioniță Duca, din Lipova, de la Doaga, învecinată cu mine*" zice Sion, prilej cu care "*talhariul și plăcintariul acesta [...] felurite și pe toată ziua supărări mi-au făcut, cu sa(ma)volnică întindere peste peste părțile mele*", cum ar fi: "*Mi-a furat fânul, mi-a rășluit pământul, mi-a furat pietrele hotară. Mi-a călcat la 1846 April 23 moșia cu tot satul lui, până și muierile le-au rădicat cu ciomege și cu puști, când puțin nu mi-au împușcat amândoi băieții mei, Neculai și Vasilică*". Și alteori a avut paharnicul supărări de la acest personaj, ba chiar "*în multe rânduri au închis vitele mele și a locuitorilor mei, ținându-le câte 7-8 și 10 zile flămânde peste 70 mascuri, mi-a smomit locuitorii, slugi din ogradă, până și țiganii robi ai mei*". Pe lângă aceste isprăvi, pentru care paharnicul se plânge că ar fi înaintat "*sute de jalbe*", se adaugă și aceea când acest "*brigand și talharius și paseri mi-au furat*", precum la 8 septembrie 1851, când "*mi-au furat 31 curci de pe câmp, zicând că i-au stricat ciupercele*"³⁰.

Chiar dacă în unele afirmații Constantin Sion pare a fi părtinitor și dă impresia unui film regizat, totuși el nu greșește, poate, decât uneori și prin limbaj. Spiritul său polemic ne introduce parcă în realitatea zilelor noastre și nu vedem de ce în vremea sa lucrurile s-ar fi petrecut altfel. Pentru a nu fi acuzați de părtinire vom da la lumină în cele ce urmează fapte și oameni care ilustrează din plin atmosfera acelei epoci.

Un proces care la 1790³¹ era câștigat de porușnicul Iordache Sion în judecata cu răzeșii pentru stăpânire în satul Pungeștii de pe Racova nu avea să se sfârșească nici la 1825³², când însuși paharnicul Constantin, fiul aceluiași Iordache Sion, se jeluia că răzeșii se împotriveau stăpânirii sale în moșie. Procesul paharnicului nostru era încă în ființă la 1828³³. Stolnicul Pascal Gane avea să cerceteze pricina la fața locului pentru ca la 15 septembrie 1829³⁴ să scrie înștiințarea asupra decurgerii cercetării sale de la Pungești.

Cercetarea pricinii de judecată dintre paharnicul Constantin Sion și răzeșii de Pungești, care era în legătură și cu un proces încheiat la 1813 între vornicul Costachi Cantacuzino-Paşcanu și răzeși, avea loc în casa vornicului de poartă Constantin Vrabie în prezența ambelor părți. Stolnicul Gane le-a cerut dovezi asupra procesului de la 1813, unde se stabileau și drepturile Sioneștilor în moșia Pungeștii. Și când "*deodată bătrânul Toader Vrabie vroind să arate dovezi și o spiță [...] l-au oprit răzășii cielanți și l-au și tras dinaintea cercetătorului afară și ținându-l la altă casă și nici din cielanți răzăși ba nici acel cu casa nu s-au mai arătat la el, stoln(icul) Gane, până a doua zi, când au venit câțiva dintr-înșii și vroind a le ceti cartea de blestem ii cu multă obrăznicie cătră el și*

²⁸ *Ibidem*, p. 174.

²⁹ *Ibidem*, p. 175.

³⁰ *Ibidem*, p. 174-175.

³¹ Arhivele Statului Iași, Fond Ministerul de Justiție. Anaforale, nr. 63, f. 187v și 197v. Cartea Divanului din 25 noiembrie 1790 (În continuare ASI, Anaforale).

³² *Ibidem*. Jalba lui Constantin Sion, din 23 mai 1825, către domnie.

³³ *Ibidem*, f. 189v.

³⁴ *Ibidem*, f. 189v – 190v.

nesupunere cătră poroncă au răspuns că cartea de blestem nu primesc”. Deși paharnicul insistă oarecum pentru aplanarea conflictului “nici într-un chip răzășii nu s-au înduplecat și tot mai dârji se făcea”. În cele din urmă spiritele s-au calmat și răzeșii și-au dat seama că de fapt nu se împotriveau stăpânirii paharnicului în moșie, ci erau doar împotriva felului cum acesta dorea a-și stăpâni părțile sale, adică “fără a le trage deoparte, ce în însuși locurile unde le-au stăpânit vânzătorii, ca să nu li să mai strămute hlizile”³⁵. Căci într-adevăr spița de neam, din 1804, pe care vroia să o arate bătrânul Toader Vrabie dovedea descendența lui Iordache Sion din vechii stăpâni ai Pungeștilor, el fiind fiul Tofanei Racleșoiaia, fiica lui Maxim, acesta din urmă fiind unul din numeroșii descendenți ai lui pan Tofan. Și astfel descendența paharnicului Constantin Sion din pan Tofan, căruia la 15 mai 1437 voievozii Iliăș și Ștefan îi întăreau stăpânirea asupra a cinci sate de pe valea Racovei,³⁶ printre care și Pungeștii, este cum nu se poate mai clară.

Însă dreptatea nu precumpănea în totalitate de partea paharnicului Constantin Sion, căci „*Divanul au cunoscut că nici d(umnealui) pah(arnicul) nu are dreptate*”³⁷ și se hotăra, abia la 6 mai 1844³⁸, ca acesta să stăpânească în Pungești un număr de 300 de stânjeni domnești, din care 100 de stânjeni “în codru” și 200 de stânjeni “pe din sus de satul Racovei”.

Pentru a ne întregi imaginea despre contemporanii lui Constantin Sion ne vom arunca privirea asupra decurgerii unui proces pentru dreptul de epitropie la schitul Hârșova³⁹ aflat pe valea Racovei, care din punct de vedere administrativ a oscilat între ținuturile Tutova și Vaslui. Moștenitorii ctitorului, Ștefan Caracaș, aveau să poarte o aprigă dispută cu Mitropolia. Și mai cu seamă unul dintre moștenitori, Ioan Racoviță, s-a remarcat prin “obijduirile” suferite din partea “cuvioșiei sale” arhimandritul Chiril.

Pricina disputei a pornit de la stăpânirea unei moșii a schitului: Bălițenii⁴⁰ așezați pe valea Telejnei, același ținut Vaslui. La 25 octombrie 1783⁴¹ bătrânul șetrar Ștefan Caracaș, epitropul și ctitorul schitului Hârșova, își scria testamentul, pentru ca la 16 februarie 1804⁴² fiul acestuia, care se numea tot Ștefan, pitar, să-și scrie și el diata.

Bătrânul pitar mărturisea cu limbă de moarte că deoarece “*proniiia dumnezaiască*” nu-i dăruise copii socotea de cuviință ca până nu-l “*cuprindi sfârșitul vieții*” și îi mai sunt “*mințali întregi și sănătoasi*” să-și facă testamentul pentru a-și “*dovedi cugetul*” către cei aleși a-i moșteni averea. O situație specială între numeroasele moșii ale lui Caracaș avea schitul Hârșova, care fusese înzestrat la 1783 de către bătrânul șetrar Ștefan Caracaș cu

³⁵ Ibidem, f. 196r.

³⁶ ASI, Anaforale, nr. 94, f. 12v. “Pungești, Gârcinești, Lușcești, Cursăști și al cincilea unde au fost descălecătoarea dintăi”. Document publicat în *Documenta Romaniae Historica*, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei, București, 1975.

³⁷ ASI, Anaforale, nr. 63, f. 198v.

³⁸ Ibidem, f. 199v.

³⁹ Vezi N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 361. Aflat în satul Hârșova, com. Delești, jud. Vaslui, cunoscut sub numele de schitul lui Gălușcă ar fi fost reconstruit de Ștefan Gălușcă (sau Caracaș) pe la 1772, pe urme mai vechi, din sec. XVII. Însă N. Stoicescu face confuzie atunci când arată că ar fi două schituri unul al lui Gălușcă și unul al lui Caracaș, fiind de fapt vorba despre același Ștefan Caracaș, șetrar. Schitul exista la 1759, când Tanase și Ursu Chiratcu dăruiesc acestuia partea lor de pământ (Cf. C. Cihodaru, *Documente vasluiene*, manuscris aflat în custodia prof. Gh. Pungă).

⁴⁰ Satul se regăsește astăzi sub numele de Telejna (com. Zăpodești, jud. Vaslui).

⁴¹ ASI, Ministerul de Justiție. Divanul Domnesc, dos. 11/ 1832, f. 160v (În continuare Divanul Domnesc)

⁴² Ibidem, f. 138r – 140r. Alte copii ale aceleiași diate la f. 30r – 31v, 53r – 55v.

diferite moșii din ținutul Tutova⁴³, iar fiul, pitarul, mai adăugase patrimoniului funciar al schitului și moșia Bălițenii din ținutul Vasluiului (“*afară de 122 de pași ci sânt a doi neamuri*”⁴⁴) despre care preciza: “*o las sfântului schit Hârsova, cari schit iasti zădit de tatăl meu*”. Cât privește administrarea averii sale, până ce “*nepoțai mei vor veni în legiuita vrâstă, de să vor alege dintri dânșii vreunul mai cu minti ca să fii epitrop*”⁴⁵, o lăsa în grija Mitropoliei și a soției sale. La 1830 aceasta din urmă, Ecaterina Caracaș, trecuse la cele veșnice⁴⁶ iar comisul Ioan Racoviță intrase în drepturile sale de moștenire, căci probabil deja ajunsese la vârsta cuvenită.

În ciuda celor stipulate în testament, doi ani mai târziu, la 1832⁴⁷, arhimandritul Chiril, egumen al mănăstirii Sf. Ioan Zlataust, vechilul Mitropoliei, înainta jalbă Divanului Judecătoresc pe motiv că “*o moșioară de pe Telejna din tân(u)t(ul) Vasluiului, anume Bălățanii*” ar fi fost dăruită definitiv schitului, mai cu seamă după moartea soției acestuia, Ecaterina: “*după trecirea ei din viață să rămâie a schitului dreaptă ocină și moșie*”. Bazându-se pe acest temei arhimandritul se plângea, că deși “*de doi ani în urmă*” murise Ecaterina Caracaș moșia Bălițenii a rămas pe nedrept în stăpânirea nepotului acesteia, comisul Ioan Racoviță, “*ci să află cu lăcuința la moșie sa Șurăneștii*”. În același an⁴⁸ prin vechilul său, sulgerul Triandafil, comisul ceruse să i se dea în stăpânire schitul cu averile lui deoarece era nepot epitropului. Acest lucru nu a împiedicat sentința din 17 august 1832⁴⁹, care a socotit drept samavolnicie faptul stăpânirii de către comis a moșiei, și porunca acestuia să se supună hotărârii.

Evident comisul nu a îndeplinit cerința Divanului Judecătoresc și la 12 decembrie 1832⁵⁰ arhimandritul se plângea că mergând la Bălițeni un anume Dumitru Dorobăț, împuțernicit al isprăvniciei Tutova, pentru a pune în aplicare hotărârea “*au poroncit lăcuitorilor ca să-ș dei cuviincioasa ascultare*” iar lui Ion Racoviță “*să nu să amestici*”. Dar dimpotrivă, se plânge arhimandritul, comisul “*nivrând a ști de hotărâre Giudecătoreșcul(ui) Divan și fără a lua în băgare de samă [...] poroncili stăpâniri, la 13 a următoari au triimes un vâtav și ținani (ai) dum(isale) vornice(sei) Ralu Cuza din satul Dobroslovești și au rădicat piste 500 malduri stuh ci vechilul meu cu lăcuitorii de acolo îl tăisi și iera închipuit ca să acoperi acareturili boierești di acolo, ce sântu în proastă stari. Și măcar că vornicu satului di acolo și cu ficiorul boierescu au cerut ca să le arăte cu ce poroncă ieste a rădica stuhul însă acestu vataș și cu ținanii au arătat că sântu triimiși de d(umnea)l(ui) comis(ul) și că poronca lor să închei în ciomag*”. Arhimandritul cerea comisului ca venitul moșiei și stuful “*ce le-au răpit până acum cu di la sâni puteri să mi li întoarcă iarăși pe moșii di unde le-au luat*”. Însă cum comisul Ion Racoviță nu s-a arătat

⁴³ Părți din moșiile Florințești de Sus și de Jos, Baboșanii, Scurții, Albești și altele. De precizat că la acea vreme Hârsova, ca și toată valea Racovei, aparținea ținutului Tutova pentru ca mai apoi să treacă la ținutul Vasluiului.

⁴⁴ Ibidem, f. 124r. Un reprezentant al acestor neamuri era Drag sin Nechita din Zăpodeni

⁴⁵ Ibidem, f. 139r. În diata din 1804 se arăta: “...fiind că după sfârșitul meu, de să va întâmpla acum în grabă, nici unul din nepoții mei nu sânt în stari și în vrâstă ca să poată iconomisi zăstrea schitului [...] am ales și îl dau în epitropia și purtarea de grijă a Sfintii Mitropolii [...] iar după ci nepoțai mei vor veni în legiuita vrâstă, de să vor alege dintri dânșii vreunul mai cu minti, să fii epitrop ca un ctitor înspre agiutoriu”.

⁴⁶ ASI, Anaforale, nr. 56, f. 1r.

⁴⁷ ASI, Divanul Domnesc, dos. 11/ 1832, f. 158r.

⁴⁸ Ibidem, f. 158v. La 19 aprilie 1832.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ ASI, Colecția Documente, pachet 416/ 157.

dornic de îndeplini cererea arhimandritului, de altfel nu o făcuse nici până atunci, replica nu s-a arătat așteptată.

În primăvara anului 1833⁵¹ comisul se tânguia că se afla deja la a treia reclamație către Logofeția Dreptății asupra *“obiiduirii ci mi s-au făcut de cătră Giudecătorescul Divan”*. Însă această jalbă, din 9 martie, era cauzată de faptul că din partea *“protivnicului meu cuvioșiei sali arhimandrit(ul) Chiril”* suferise unele neplăceri care nici pe departe nu erau în concordanță cu *“shima sa călugărească”*. Acesta, mărturisește comisul, pe când *“aflându-mă eu la numita moșii în îndeletnicire sămănatului a o parti arătură făcută din toamnă cu plugurile mele, deodată s-au pripit și cuvioșie sa, a cel ci au luat cruci să urmezi lui Hristos, trăgând după sâni o bandă de douzăci mai bini oamini ai săi cu ciomegi și alti unelti di gătire spre răsboiu. Acești zbandiți, după slobozânie ci le-au dat urmașul apostolilor, strigând cu glas răsunetoriu să dei de tot, că însuși va răspundi râdicând mâna răsboinică asupra me, m-au împinsu i m-au îmbrâncit, mi-au rupt hainile și, în sfârșit, mi-au răpus în privire me și șesăsprezăci lei; cu doi cară sămânță di grâu i orzu și doi cu fân i grăpili și alti unelti i pluguri, pi cari ca o trofei i vitejii sale monahul cel ci isti modelu smerenii le-au dus undi nu știu”*. Pentru aceste umilințe comisul chema în ajutor chiar și pe *“Sfântul Sion ci apără dreptățile”*, și cerea Logofeției *“să facă satisfacție”*. Totodată cerea despăgubirea cuvenită pentru *“sminteala ci me-au pricinuit stinghirindu-mă de la sămănatură”*. De vreme ce în toamna aceluiași an, pe 8 octombrie⁵², Racoviță adresa altă jalbă Logofeției arătându-se *“ca unul ci am pătimit și călcari de cinste și pagubi”*, înseamnă că cercetarea pricinii de către comisia instituită în acest caz nu se finalizase în modul așteptat. Anterior, la 28 septembrie⁵³, Ion Racoviță adresase altă jalbă comisiei de cercetare, potrivit căreia reitera plângerile sale. Tot în felul său pitoresc comisul se jelua cum aflându-se pe 6 martie *“pe câmpu moșiei Bălițanii, unde eu samanam arătura făcută di toamna [...] cuvioșie sa gata de zurbalăc a poroncit acelora de mi-au luat toți boi, plugurile în no. 16, în a cărora luari mi-au călcat și cinste me, pui(nd) mâna acei invitați și pe mine și înbrâncindu-mă precum le-au fost voia, cu care neîndestulădu-să precuvioșia sa au poroncit cu asămîne hazu de mi-au luat și patru cară cu sămânțuri, în no. 2 chile grâu, 2 chile orzu [...] 9 saci [...], asupra cărora dovadă sântu oamenii di satu Telejna, răzăși lăcuitori”*. Comisul se justifica că de fapt *“nu venisăm să răpăscu nimica de pe moșii, ci să pui”* atâta vreme cât judecata nu se încheiase. Considera că avea tot dreptul de vreme ce arătura o efectuase din toamnă: *“am mersu să samăn brazdile ce avem făcuti di toamnă”*; pe lista despăgubirilor mai adăuga faptul că fiindu-i luați boii nu avea cu ce-și face treaba. *“Din lipsa boilor neputându-mi faci arătura și sămănatura primăvara, slujba cu dânșii de peste vară și iată că și de arătura de toamnă sântu lipsit, cari nu o socotescu mai gios decât optu mii lei”*.

La 1837⁵⁴ schitul rămânea în grija comisului Ion Racoviță, atât pe motiv că și el era nepot lui Caracaș și era *“în legiuita vrastă acum”* cât și în temeiul bunelor purtări. Numai că arhimandritul Chiril reia procesul în anul următor, 1838⁵⁵. O nouă cercetare a Divanului

⁵¹ Ibidem, 413/ 183.

⁵² Ibidem, 413/ 186.

⁵³ Ibidem, 413/ 49.

⁵⁴ ASI, Divanul Domnesc, f. 159r. [La 9 ianuarie 1836 Divanul de Apel al Țării de Jos încheiase jurnal asupra pricinii dintre Ioan Racoviță și Chiril pentru „obiiduirile ci ar fi suferit de la acest din urmă în stăpânirea moșii Bălițanii”. ASI, Anaforale, nr. 56, f. 4r].

⁵⁵ Ibidem, f. 159v.

Domnesc are drept rezultat alegerea ca epitrop a lui Costachi Caracaș, întrucât Ioan Racoviță și-ar fi însușit venitul schitului înainte de a-l câștiga prin judecată.

Conflictul părea ireconciliabil; acest caracter provine din nerespectarea dorințelor celui răposat. Actul închinării schitului din 25 mai 1807⁵⁶, iscălit de însuși Veniamin mitropolitul Moldovei, stă la originea conflictului. După moartea lui Ștefan Caracaș luase epitropia schitului cumnatul acestuia, clucerul Neculai Racoviță. Murind și acesta “*au rămas lucrurile schitului asupra fimei de-al doile a lui Racoviță, fiind di alt neam, și l-au avut și numita soții al său câștig*”. Însă, la cererea văduvii pitarului Caracaș, mitropolitul cercetează starea schitului Hârșova “*și au aflat că schitul zis vini sprî a pustiiri din pricina epitropii rudeniilor, [aceștia] luând și împărțind loru-și averili schitului*”. Ecaterina Caracaș stăruie pe lângă mitropolit “*că de nu ari Înalt Preosfinția sa înlesnicioasă vremi a-l căuta să-l închini la o mănăstiri mai mari*”. Și astfel schitul este închinat mănăstirii Floreștii, care era cea mai aproape, și care la rândul ei era închinată mănăstirii Esfigmenul de la muntele Athonului. La 1814 egumenul Luca de la Florești dă arhimandritului Theodorit “*schitu Hârșova spre a sa lăcuință pi a sa viață*”, pentru ca la 23 aprilie 1818⁵⁷ arhimandritul Chiril, personajul nostru, să “*ia în a sa purtari de grijă și stăpâniri schitul Hârșova și averea lui pe vede cât va trăi arhimandritul Theodorit*”. Însă când să iscălească contractul “*n-au voit însă zăsu egumen a m(ă)n(ă)stirii Floreștii a iscăli opisul di înfățișari [...] diși au început a iscăli, propuind că îi tremură mâna, și au șters acel început a iscăliturii*”. Și de aceea autentificarea contractului este dată de iscălitura vornicului Teodor Balș. În baza acestui contract, care era în neconcordanță cu prevederile testamentului din 1804, arhimandritul Chiril a putut fi atât de aprig în apărarea unor drepturi fictive. Dea altfel câștigase la 1834 un proces al mănăstirii Floreștii, și acum, la 1841, se arăta chiar mirat de “*giudecata ci urmează întri streini pentru averea ei*”⁵⁸, în speță pentru schitul Hârșova considerat proprietate a mănăstirii. În martie 1841 Nechifor, egumenul mănăstirii Floreștii, înainta jalba în aceeași pricină⁵⁹.

În același an se ivește un alt personaj care își cerea dreptul său din averea schitului: paharnicul Ioniță Sion. Acesta se jeluia Divanului Domnesc⁶⁰, arătând că și el era nepot lui Ștefan Caracaș. Motivul, invocat de Ioniță Sion, era acela că “*schitu esti zădit pi pământul lui Sion Coșăscu*”⁶¹ și că, așa cum spunea acesta în jalba către Divanul Domnesc, “*moșie, precum arăt, este de pe străbunul meu Sion Coșăscu și dată zăstre lui Gălușcă*”. Personaj care, ne spune același Ioniță Sion, nu era decât acel “*Ștefan Gălușcă, fiul bătrânului Ștefan Gălușcă, ce în urmă s-au poreclit Caracaș*”.

Divanul Domnesc va soluționa problema la 8 aprilie 1841, în prezența părților implicate, mai puțin Ioniță Sion, care lipsește, unde se hotăra, conform noii legiuiri, că epitropul “*să va alege de cătră sfatu familii*”. Prin anaforaua emisă la 13 mai 1841⁶² Divanul preciza că mănăstirea Floreștii nu are nici “*cel mai mic amestec la schitu Hârșova*”⁶³, actul închinării din 1807 fiind socotit nul. Anaforaua definitivă, din 14 iulie

⁵⁶ ASI, Anaforale, nr. 56, f. 4r.

⁵⁷ Ibidem, f. 4v.

⁵⁸ Ibidem, f. 3v.

⁵⁹ Ibidem, f. 3r. Jalba egumenului Nechifor către Divanul Domnesc (ASI, Divanul Domnesc, dos. 11/ 1832, f. 178).

⁶⁰ ASI, Divanul Domnesc, dos. 11/ 1832, f. 175.

⁶¹ ASI, Anaforale, nr. 56, f. 3r.

⁶² ASI, Divanul Domnesc, f. 186r – 200v.

⁶³ Ibidem, f. 200r.

1843⁶⁴, explica proveniența interpretării eronate, care a dus la acst conflict: "*cuvântul undi a dieții nici cum nu înțelegi locul, adică că să-s păstrează la Sfânta Mitropolii pentru de-a purure zăstri schitul, ci însămnază numai că cu așa închipuiri să-s păstrează nerăsluită o asămine avere*". În cele din urmă Costachi Caracaș scria, din Buhăiești, un răvaș lui Ion Racoviță, la 30 ianuarie 1844⁶⁵, înștiințându-l că este de acord "*a se regularisi epitrop*" al schitului Hârșova pentru a sta în judecata cu răzeșii și paharnicul Ioniță Sion, întrucât el n-ar fi având timp fiind ocupat cu alte treburi. Însă istorisirea acestui proces nu face obiectul studiului de față. Așadar, o simplă interpretare eronată a unor cuvinte din testament să fi fost cea care a produs atât scandal și pierdere de timp? Este un model despre cum justiția a putut rătălmăci cum a voit un document și o mărturie despre oamenii de atunci. Abia la 40 de ani după moartea sa pitarul Ștefan Caracaș putea să-și vadă îndeplinite întocmai dorințele lăsate cu limbă de moarte.

Iată așadar oameni și fapte între care a trăit un paharnic, care vrând să spună câteva lucruri, așa cum le știa, nu și-a câștigat decât nerecunoștință. Era o vreme în care, așa cum avea să constate cu amărăciune și paharnicul nostru: "*...în nenorocita noastră țară, numai începuturi să fac și numai să proiecteză acele ce privesc la fericirea obștească*", o cugetare despre care putem afirma că nu și-a pierdut valabilitatea nici în zilele noastre. O vreme în care adevărul ar fi jignit pe mulți dintre contemporanii unui paharnic arhondolog

LUCIAN VALERIU LEFTER
Universitatea "Al. I. Cuza"
Iași

ANEXA

9 martie 1833. Jalba comisului Ion Racoviță către Logofeția Dreptății, privitoare la cele suferite de el pe când se afla cu muncile câmpului la moșia Bălițenii (astăzi sat. Telejna, com. Zăpodenii, jud. Vaslui).

*Cătră cinstita Log(o)ffeție) ce Mari a Dreptății
[de la] comis Ioan Racoviță.
Jalobă,*

Deși eu prin al triile reclamație cătră cinstita Log(o)ffeție) asupra obijduirii ci mi s-au făcut de cătră Giudecătorescul Divan care cu neștire, socotescu, peste a sa competenții, au încheat hotărâri fără formalnică înfătoșari asupra dipărtării meli de la stăpânire moșai Bălițenii din țanutu Vasluiului, am supus în privire cinstitii Log(o)ffeții) de o parte nedumerire me cătră o asămine hotărâre păr la o cercetare[?] mai lămuritoare și de la instanțae ace competență. Iar pi di altă parte povodul ci poati [?] de cătră din nou pretențai ne-am cugetat însă nici o di nivoire.[?] o întindiri din parte protivnicului meu cuvioșaii sali arhimandrit Chiril carili a ști de nepotriviti și cu regulili unii cărmuiri supt praveli și mai vârtos cu shima sa călugărească, carili știin-să următoarili:

Aflîndu-mă eu la numita moșai în îndeletnicire sămănatului a o parti arătură făcută din toamnă // cu plugurile mele, deodată s-au pripit și cuvioșae sa, acel ci au luat cruci să urmezi lui Hristos, trăgând după sâni o bandă de douzăci mai bini oamini ai săi cu ciomegi și alti unelti di gătiri spre răsboiu. Acești zbandiți după slobozânie ci le-au dat urmașul apostolilor strigând cu glas răsunetoriu să dei de tot că însuș va răspundi ridicând mâna răsboinică asupra me m-au împinsu i m-au îmbrâncit, mi-au rupt hainile și, în sfârșit, mi-au răpus în privire me șasăsprezăci

⁶⁴ ASI, Anaforale, nr. 56, f. 6v.

⁶⁵ ASI, Documente, 416/229.

lei cu doi cară sãmânță di grîu i orzu și doi cu fin, i grăpili și alti unelti, i pluguri pi cari ca o trofei i vitejâi sali monahul cel ci esti modelu smerenii le-au dus undi nu știu.

Eu dar chemând întru agiutoriu Sfîntul Sion ci apără dreptățale plecat rog ca să țintească mai cu osăbire asupra aciștii întâmpinări călcătoari cinstii meli, și potrivit // cu asprime pravililor și acelor ci oprescu persoanele bisăricești despre asămine fapte, ce protejarisăscu despre obijduire evgheniești grădiștie [?] ținurilor boirești, să mi să facă satisfacțae pentru cari nu voi contini a reclamarisî păr la celi mai înnalti locuri și totodată potrivit cu trii jalobi a meli de mai-nainti luându-să în privire deli pricinii să i să dei legiuit cursu îngrădindu-să păr la ce mai di pi urmă hotărâri neorânduelili, ci și de acum pot să-s întâmpie din parte cuviosului arhimandrit cari să întemeiază pe socotînța Divanului Giudecătorescu, pe cum iar apoi vitili și sãmânțurile i alti lucruri ci mi-au răpit să mi să întoarcă înapoi; și pentru sminteala ci mi-au pricinuit stinghirindumă de la sãmânătură de cari o parti fiind aruncată pi pământ au rămas negrăpată, să fiu siguriit [?] la vreme cuviincioasă.

1833 marti 9

TESTIMONIES ABOUT PEOPLE AND THE MENTALITY OF AN EPOCH. CUPBEARER CONSTANTIN SION AND HIS CONTEMPORARIES

SUMMARY

The cupbearer Constantin Sion, who lived from 1795 till 1862, is known as one of the greatest polemic spirit belonging to the family of writers. His aggressive spirit emerges out of the language he uses in his known writing *Arhondologia Moldovei* (written between 1840-1857), in which he criticizes most of the boyars he knew. The period, which he referred to, was in fact, the first half of the 19th century, which was in Moldavia the period before the Union. The fact that the Sion brothers forge documents to facilitate advantages on the social hierarchy, cast a shadow on what he showed in his writing. Although the acid character of the text gives the feeling of bias, mainly due to the author's talent in forgery, we bring in discussion new aspects of the period in which he lived to show that he does not exaggerate, to a large extent, a reality of his time. Bringing in discussion the events caused by inheritance trials as those in Pungesti, Harsova and Baliteni (Telejna) where both the Sion family and the Racovita family were involved in the disputes with the representatives of the church, we are introduced in the atmosphere which he tried to depict in his writing. It is not our purpose to prove how true or false the examples he set in his writing were, but to check whether the atmosphere of his epoch was exactly as the writer depicted it.